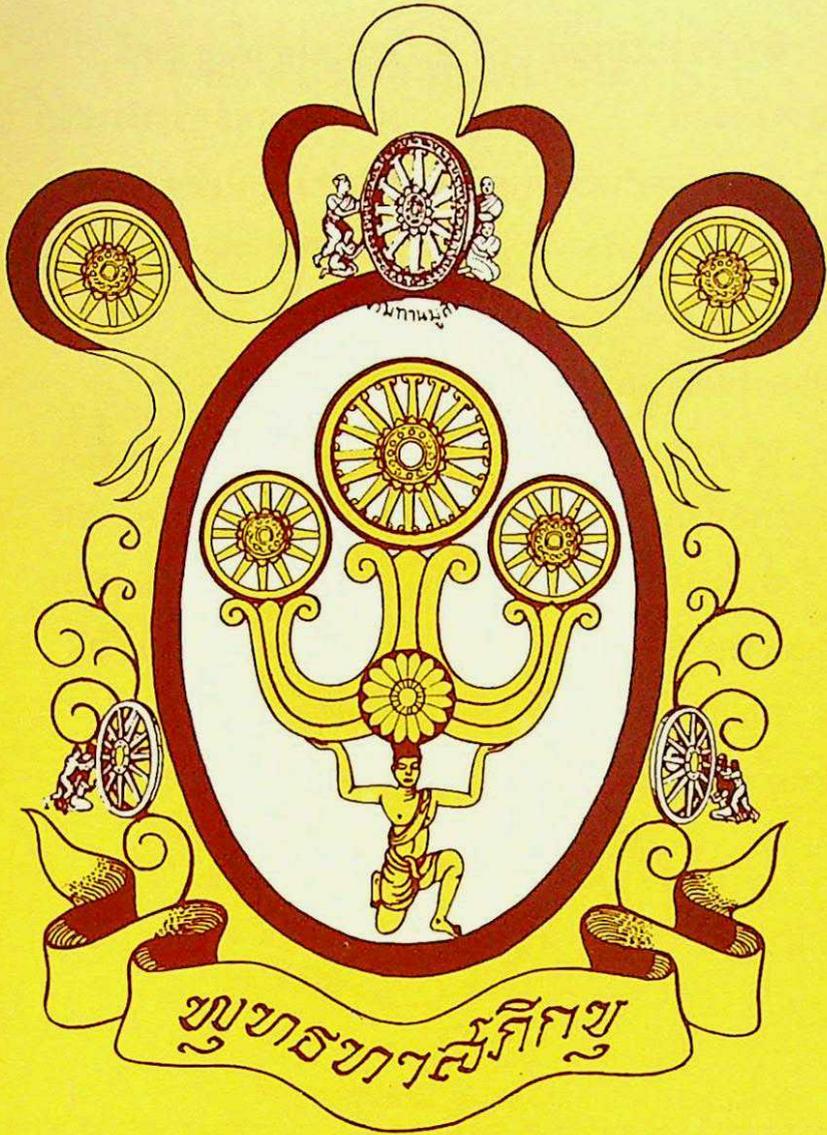

หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา

[ชุดหมูน้อย อันดับ ๘๘]

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมุ่นทั่วทั้งธาษตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธทรงประสงค์ ๖
มั่นหมายจะเสริมศาสน์	สถาปน้โลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เครัจฉาน ๖
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองฟ่องพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งธาษตรี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

พิมพ์ที่ : *มิตรนราการพิมพ์*

259/142 ซอยติบูลย์เวศม์ 2 สุขุมวิท 71 พระโขนงเหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110
โทร. 392-0146 แฟกซ์: 381-0238

หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา

[ชุดหมูนล้อ อันดับ ๘๘]

๘ กรกฎาคม ๒๕๔๓

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๓,๐๐๐ เล่ม

คำปรารภ

การวัดค่าปริมาณน้ำหรือปริมาณน้ำที่ออกมาจากน้ำที่ขึ้นอยู่
แห่ง นี้โดยมีของเหลวที่ปรากฏในน้ำแห่งใดก็ตาม เป็นวัตถุ
ประสงค์ ส่วนแต่มีในน้ำ และเมื่อเวลาผ่านไป การวัดค่า
ปริมาณน้ำ นั้น

ดังนั้น เป็น ปริมาณน้ำ ของน้ำที่, แต่เขาสนใจ
ก็มีเพียงมีปัจจัยที่แน่นอนๆ สำหรับมันเอง. ซึ่งน้ำที่
ปริมาณน้ำที่นั่น เป็น ปริมาณน้ำที่ แล้ว และเป็นการ
เสีย ซึ่งปริมาณที่ปรากฏตามรอบๆ แห่งน้ำที่ขึ้นอยู่, ของ
น้ำจะแปรเปลี่ยนกันไม่ได้เลย. คุณสมบัติของน้ำที่ปรากฏ
จากนั้น เป็น คุณสมบัติ ของน้ำที่ขึ้นอยู่ และน้ำที่
ขึ้นอยู่ แก่กันและกัน และน้ำที่ขึ้นอยู่ ขึ้นอยู่
เป็นน้ำที่ขึ้นอยู่.

เป็นการที่ของปริมาณน้ำที่ถูกถ่ายโอนที่จุด คือ การที่
คน มีคุณสมบัติเป็นน้ำที่ขึ้นอยู่ และน้ำที่ขึ้นอยู่
ชนิดนี้ เป็นปริมาณที่ขึ้นอยู่ แก่กันและกัน อยู่ตามการแปร
ผัน และในเวลา. น้ำที่ขึ้นอยู่ ขึ้นอยู่กับน้ำที่
ที่ปรากฏ ชนิดน้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่
ปริมาณน้ำ ขึ้นอยู่กับน้ำที่ขึ้นอยู่ และน้ำที่ขึ้นอยู่.

ข้อหนึ่งของน้ำ และน้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่-น้ำที่ขึ้นอยู่-น้ำที่ขึ้นอยู่.
การวัดค่า น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่
น้ำที่ขึ้นอยู่; และน้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่ น้ำที่ขึ้นอยู่

หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา

นักศึกษา ผู้ถือโอกาสบวช เพื่อการศึกษาธรรมเป็นพิเศษ ทั้งหลาย,
การบรรยาย เรื่องธรรมศาสตร์เพื่อโลกปัจจุบัน เป็น
ครั้งที่ ๘ นี้ ผมจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อย ว่า หัวใจธรรมศาสตร์
ในพระพุทธศาสนา.

เราจะต้องทบทวนกันถึงข้อที่ว่า ธรรมศาสตร์จะมีได้ต่อ
เมื่อมีการปฏิบัติเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องมีการปฏิบัติธรรมที่
สมควรแก่ธรรม. เดียวนี้เรากำลังมี การปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ได้หรือไม่, ถ้ามีไม่ได้ เพราะว่ามันมีอะไรเป็นอุปสรรค?

คำบรรยายพิเศษแก่นักศึกษาที่อุปสมบทภาคฤดูร้อน ประจำวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๗

หรือบางทีเราจะไม่รู้จักด้วยซ้ำไป ว่ากำลังมีอะไรเป็นอุปสรรค
แล้วยังถือเอาอุปสรรคนั้นแหละ เป็นสิ่งที่เราพึงปรารถนาไปเสีย;
นี่จะต้องพิจารณาดูกันให้จริงจังเป็นพิเศษ ในข้อนี้.

มันมีข้อเท็จจริงอันหนึ่งประกอบอยู่ด้วย คือข้อที่ว่า คน
ทุกคนนี้ไม่รู้จักตัวเอง แล้วก็บอกว่ารู้จักตัวเอง คือรู้จักตัวเองที่
เป็นกิเลส ไม่รู้จักตัวเองฝ่ายที่เป็นธรรม; ฉะนั้น *เมื่อมีกิเลสเป็น
ตัวเอง มันก็เอาการที่ทำไปตามอำนาจของกิเลสนั้นเป็น
ความถูกต้อง.* แล้วก็ลองคิดดูเถอะว่า แล้วใครจะมาเตือน ให้รู้
ว่านี่มันยังผิดอยู่ หรือต้องเปลี่ยนแปลง. ทุกคนต้องไม่ลำเอียง
ในเรื่องนี้ ถ้าคอยแต่จะเถียงจะค้าน ว่าเราถูกอยู่แล้ว เราถูกอยู่
โดยส่วนเดียว ก็หาเหตุผลมาพิสูจน์ว่า เรามันถูกอยู่โดยส่วน
เดียว; อย่างนี้มันก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ในการที่จะมีธรรมะ
กันให้ถูกต้อง.

จงJoyตนด้วยตน พิจารณาตนด้วยตน

ดังนั้น เราจะต้องมีพระพุทธานุภาพ เป็นหลักอยู่อีกส่วน
หนึ่ง คือข้อที่ว่า จงJoyตนด้วยตน แล้วจงพิจารณาตนด้วย

ตน. ๒ ประโยคนี้อาจจำไว้ให้ดี *อดตนา โจทยตตนา จงโจทย*
ตนด้วยตน, ปฏิมิ เสตมตตนา จงพิจารณาตนด้วยตน เป็น
 หลักที่จะต้องจำไว้ แล้วใช้อยู่ตลอดเวลาไปเลย คือตลอดชีวิต.
 โจทยตนด้วยตน แล้วก็พิจารณาตนด้วยตน หรือตัดสินตนด้วย
 ตน มันลำบาก, ให้ผู้อื่นโจทย หรือที่เขาโจทยกันเป็นความกัน
 ที่ศาลนั้น มันมีคนอื่นโจทย แล้วก็มิผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณา
 คดีนั้นๆ; แต่เดี๋ยวนี้เรื่องนี้ทำไม่ได้ ต้องโจทยตัวเอง มันก็ต้อง
 พิพากษาตัวเอง.

ก็ลองคิดว่า ทำไมมันจึงเป็นอย่างนี้? *ต้องโจทยตัวเอง*
มันเป็นเรื่องจิตใจ เป็นเรื่องภายใน; แล้วก็เป็นเรื่องที่ไม่ผิด
กฎหมายภายนอก เช่นเราจะโลก จะโกรธ จะหลงสักเท่าไร เมื่อ
ไม่ได้ไปทำอะไรเข้า มันก็ไม่ผิดกฎหมายภายนอก แต่มันผิดหลัก
ธรรมะในภายใน ก็เสียหายอยู่ในภายใน เป็นทุกข์เหมือนกับไฟ
ไหม้อยู่ข้างใน ก็เลยต้องโจทยตัวเองด้วยตัวเอง.

นี่มันก็เป็นคำพูดที่ประหลาด; หรือบางคนจะหัวเราะเยาะ
 ว่าตัวเองจะโจทยตัวเองได้อย่างไร. นั่นเพราะยังไม่ได้ศึกษา
 พุทธศาสนา; ถ้าศึกษาพุทธศาสนามาแล้ว หรือว่ามีความรู้ทาง

ภาษาศาสตร์ แล้วถูกต้องสักหน่อย ก็พอจะฟังถูก ว่าต้องโทษ
คนด้วยคน.

ที่แรกก็จะฉงนว่า คนด้วยกันมันจะโทษกันได้อย่างไร?
มันก็ต้องมีตนชนิดหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับตนอีกชนิดหนึ่ง, นี้
แหละคือคำพูดที่ว่า มีตนของกิเลส กับมีตนของธรรมะ. มันจะ
ผลัดกันโทษก็ได้ ตนของธรรมะโทษตนของกิเลสที่หนึ่ง แล้ว
ตนของกิเลสก็โทษตนของธรรมะ กลับกันไปกลับกันมาก็ได้;
เดี๋ยวมันก็จะค่อยพบความจริงขึ้นมาเองว่า มันควรจะเป็นอย่างไร.

พูดอย่างที่เขาพูดกันทั่วไปก็ว่า มันมีตนต่ำ และตนสูง,
ตนสูงควรจะโทษตนต่ำ เราจึงต้องให้โอกาสแก่ตนสูง ที่จะ
โทษตนต่ำ. แล้วเราไหนจะมาให้โอกาส หรือมาช่วยกันแก้ไข
วินิจฉัยการต่อสู้ของคนทั้ง ๒ นี้? มันก็คือตนอีก ไม่มีใครอื่นที่
จะมาช่วยวินิจฉัยได้. เมื่อเข้าใจแล้วก็จะพบว่า ตนที่ประกอบ
ไปด้วยธรรม จะโทษตน จะวินิจฉัยตน ในที่สุด.

ดูให้ชัดเจนไปก็คือว่า มีตนหนึ่งซึ่งเป็นความประมาท
ปราศจากสติสัมปชัญญะ, แล้วมีอีกตนหนึ่งไม่ประมาท
สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ. เราจะรู้จักสิ่งทั้ง ๒ นี้ ได้ หลังจาก

ที่เราได้ทำอะไรผิดพลาดลงไปแล้ว. ฉะนั้นการผิดพลาดมันก็ดีเหมือนกัน ถ้ารู้จักถือเอามาเป็นครู อย่าไปมัวนั่งร้องไห้ หรือไปฆ่าตัวตายเสียเลย, มีความผิดพลาดเมื่อไร ก็เป็นโอกาสเมื่อนั้นที่ตนจะสำนึก แล้วก็ตักเตือนตนด้วยตน แล้ววินิจฉัยผิดถูกอย่างไร ต่อไปจะได้ถือเป็นหลักปฏิบัติ.

อันนี้ก็ใช้องค์ประกอบสำคัญอันหนึ่ง ในการที่เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม, หรือว่าเราจะใช้ธรรมศาสตร์มาตัดปัญหาต่างๆ ก็ต้องมีลักษณะอาการเช่นที่ว่านี้ เราสามารถที่จะโทษตนเองด้วยตนเอง แล้วพิจารณาวินิจฉัยตนเองด้วยตนเอง.

ที่นี้การที่จะโทษตนว่าผิดในข้อไหน, หรือจะวินิจฉัยพิพากษาลงไปว่า จะต้องแก้ไขอย่างไร? เราก็อาศัย หลักพระพุทธศาสนาที่เป็นหัวใจ ชั้นที่เรียกว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, เอนี่มาใช้เป็นเครื่องแก้ปัญหา ที่เรียกว่า ธรรมศาสตร์. ดังนั้นเราจะพูดกันถึง หัวใจของธรรมศาสตร์ ที่จะหาพบได้ในพุทธศาสนา ได้แก่หลักที่จะเป็นเครื่องตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูก เรียกว่าหลักตัดสินธรรมวินัย; เป็นเรื่อง

พระพุทธเจ้าท่านตรัสแก่พระภิกษุผู้สูงอายุ ที่เป็นพระญาติของท่านเอง ที่เรียกว่าพระนางมหาปชาบดีโคตมี.

หลักที่ตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูกนี้ ก็กล่าวไว้เป็นหลักสำหรับใช้ทั่วๆ ไป ไม่ใช่ระบุเป็นข้อๆ ไปเหมือนกับสิกขาบท แต่กล่าวไว้เป็นหลักเป็นหัวใจ ที่ว่าถ้าเป็นอย่างนั้นมันผิด ถ้าเป็นอย่างนั้นมันถูก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธรรมะหรือจะเป็นเรื่องของวินัยก็ตาม.

พรหมจรรย์นี้ประกอบด้วยธรรมและวินัย

บางองค์อาจจะยังงอยู่กับคำ ๒ คำนี้ คือคำว่าธรรมกับวินัย ธรรมกับวินัย ๒ อย่างนั้นรวมกันก็คือศาสนา. ธรรมก็หมายถึงหลักปฏิบัติเกี่ยวกับจิตใจโดยตรง สูงสุดขึ้นไปจนถึงที่สุด, ส่วนวินัยนั้นมันเหมือนกับบาทฐานรองรับ พื้นฐานรองรับธรรมะนั้น ได้แก่ระเบียบปฏิบัติ ที่มีอยู่อย่างนั้นๆ แล้วก็บังคับให้ทำ. แล้วมันก็ต้องอาศัยกัน ถ้าวินัยดี การปฏิบัติธรรมก็สะดวก หรือเป็นไปได้โดยง่าย นี้เรียกว่าวินัยสนับสนุน หรือเป็นรากฐานที่ตั้งของธรรม; แต่ธรรมก็ต้องชัดเจนว่าจะเอากันอย่างไร วินัยจึงจะช่วยสนับสนุนให้เป็นอย่างนั้น. ฉะนั้นหลัก

ธรรมต้องมีเด็ดขาดลงไปว่า ต้องการอย่างนั้นในที่สุด แล้ววินัยก็จะช่วยสนับสนุนในเบื้องต้น ให้เกิดความเป็นอย่างนั้นขึ้นมาได้ โดยสะดวก นี่ธรรมะกับวินัยจึงไม่อาจจะแยกกัน.

ในที่บางแห่งพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า ถ้าธรรมะเลอะเลือนวินัยก็เลอะเลือน ถ้าวินัยเลอะเลือนธรรมะก็เลอะเลือน, หรือถ้าธรรมะสั่นคลอนวินัยก็สั่นคลอน วินัยสั่นคลอนธรรมะก็สั่นคลอน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสำคัญ ก็คือหลักเรื่องสุญญตา- ความไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน นั้นเป็นหลักสำคัญ ทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัย. ปฏิบัติธรรมก็เพื่อปฏิบัติให้ถึงจุดนี้ จุดที่ละเลิกความยึดมั่นถือมั่นเสียได้ ให้ว่างจากความยึดมั่นถือมั่น; แล้ววินัยก็เพื่อสนับสนุนอันนี้ไปตั้งแต่ที่แรก. การมีหมู่คณะที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยมรรยาทการปฏิบัติต่างๆ นี้ จะช่วยให้ปฏิบัติธรรมะถึงจุดหมายปลายทาง.

ธรรมะกับวินัยจึงเป็นคำแฝด ไม่แยกจากกัน แล้วก็รวมเรียกว่าศาสนา หรือพรหมจรรย์ก็ได้; ฉะนั้นต้องมีหลักเกี่ยวกับความผิดหรือความถูก ของสิ่งที่เรียกว่าธรรมวินัย. เราต้องรู้เรื่องนี้ จึงจะโทษตัวเองได้ว่า ผิดข้อนั้นข้อนี้แล้ว แล้วพิพากษา

ตัวเองว่า จะต้องทำอะไรต่อไป.

หลักตัดสินธรรมวินัย

นี่ก็มาถึงหลักตัดสินธรรมวินัย อย่างที่กล่าวไว้ในพระ-
บาลีนั้น มีอยู่ ๘ หัวข้อด้วยกัน.

กำหนดข้อมใจด้วยความยึดมั่น

สาราคาย - เป็นไปเพื่อกำหนด, *โน วิวาคาย* - ไม่เป็น
ไปเพื่อคลายกำหนด ข้อหนึ่ง. เป็นไปเพื่อกำหนด นี่ก็หมายถึง
ถึงข้อมจิตใจให้ฝังแน่นลงไป ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ด้วย
อุปาทาน. ถ้าทำอย่างนี้ปฏิบัติอย่างนี้ ก็ผิดธรรมผิดวินัย; ต่อ
เมื่อตรงกันข้าม คือมันคลายกำหนด คลายฝังจิตฝังใจลงไป
สิ่งใด นั่นจึงจะเรียกว่าถูก.

คนธรรมดาทั่วไป ตั้งแต่เกิดมาจากท้องมารดาแล้ว ไม่
เท่าไรก็รู้จักข้อมใจด้วยความยึดมั่น. นี่ไปสังเกตให้เข้าใจ แม้
ของตัวเอง เรามีการข้อมใจ ด้วยความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้นสิ่งนี้
เรื่อย ๆ มา ตั้งแต่แม่ของฉัน, พ่อของฉัน, พี่ของฉัน, บ้าน
ของฉัน, แม้แต่ตุ๊กตาของฉัน, ของเล่นของฉัน มันเป็นอันแรกๆ

แล้วก็สูงขึ้นมา สูงขึ้นมาจากนบัดนี้; นี่ก็เรียกว่าข้อมใจ อยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่นมาจากนบัดนี้.

ถ้าการปฏิบัติเป็นไปเพื่อข้อมใจต่อไปละก็ผิดแล้ว; ต้องเป็นปฏิบัติเพื่อให้คลาย คลายความข้อมใจนั้น ให้มองเห็นว่าไม่ควรยึดมั่นถือมั่น. ยิ่งข้อมใจเข้าไปเท่าไร ก็ยิ่งมีความทุกข์หรือผิดมากขึ้นเท่านั้น. ฉะนั้นเมื่อเราจะทำอะไรก็ตามใจ จะศึกษา หรือว่าจะปลูกฝังความรู้ ความคิด ความเห็น หรือว่าจะประกอบ การงาน หรือจะกินอยู่ใช้สอยอะไรก็ตามเถอะ อย่าให้มันส่งเสริม ความยึดมั่นถือมั่น มันก็ทำไปด้วยจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นเรื่อยไป, อย่างนี้จึงเรียกว่า ปฏิบัติถูกต้องธรรมถูกวินัยในพระพุทธศาสนา. นี่ ข้อที่ ๑ เพื่อกำหนดข้อมใจก็ผิด เพื่อคลายกำหนดไม่ ข้อมใจก็ถูก.

ประกอบทุกข์

ที่นี้ข้อที่ ๒ *สียอคาย* - เพื่อประกอบไว้ในความทุกข์, โน *วิสียอคาย* - มิใช่เพื่อปราศจากความทุกข์. ข้อนี้หมายความว่า การกระทำใดๆ ถ้าเป็นไปเพื่อประกอบทุกข์ คือผูกพัน ตนไว้กับความทุกข์ มันก็เป็นความผิด เป็นการกระทำที่ผิด.

แต่คนเราอาจจะสงสัยว่า ทำไม *ถ้ามันเป็นไปได้เพื่อความ* ทุกข์ แล้วเราจะไปทำมันทำไม? แล้วโดยมากก็ว่า ไม่มี สติสัมปชัญญะ เผลอไป ก็มี, หรือมีวิชา *ไม่รู้อันนี้เป็นไปเพื่อ* ทุกข์ ก็ไปทำเข้า ก็มี, ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าเป็นทุกข์ บางทีก็เผลอไป เพราะขาดสติสัมปชัญญะไปทำเข้า ก็มี ก็เรียกว่าผิด.

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่หลอกลวงมาก จนเราไม่รู้ไม่ค่อยทัน เรา ไปทำสิ่งที่ต้องให้มีความทุกข์อยู่บ่อย ๆ; ไปสังเกตดูให้ดีเถอะ เราไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำอยู่บ่อย ๆ ไม่จำเป็นจะต้องทำ. ทำไมเรา จะต้องไปดูหนังดูละคร? ทำไมจะต้องทำอบายมุข? ตีมน้ำเมา เทียวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน ที่เรียกว่าอบายมุข. หรือแม้ที่สุดแต่สูบบุหรี่ เราก็เข้าใจว่ามันอร่อยแล้วเป็นสุข เราจึงสูบบุหรี่ โดย เข้าใจว่ามันอร่อยและเป็นสุข; แต่โดยที่จริงแล้ว มันก็ไม่ใช่ออย่างนั้น มันเปลืองเปล่า ๆ มันทำอันตรายแก่ร่างกาย.

เพียงแต่สูบบุหรี่เท่านั้นแหละ มันก็เป็นเรื่องโง่ ขนาด เห็นทุกข์เป็นสุขแล้ว, อบายมุขที่หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก มันก็ยัง เป็นความผิดที่มากขึ้นไป. ฉะนั้นอย่าให้เป็นไปเพื่อประกอบทุกข์

ให้เป็นไปเพื่อคลายออกแห่งความทุกข์, อย่าให้มันผูกพันกันอยู่กับความทุกข์ ให้มันหลุดถอนออกมาจากความทุกข์. เดี่ยวนี้มันจมอยู่ในความทุกข์ ผูกพันอยู่ด้วยความทุกข์ ก็ไม่รู้สึกตัว; ฉะนั้นควรจะโทษตนเอง แล้วก็พิพากษาตนเอง อย่างยุติธรรมถูกต้อง. ถ้าใครสูบบุหรี่อยู่ ก็ไปโทษตัวเอง ไปพิพากษิตัวเองดู.

สะสมกิเลส

ข้อที่ ๓ *อาจาย* เป็นไปเพื่อสะสม, *โน อปจาย* มิได้เป็นไปเพื่อไม่สะสม. การกระทำที่เป็นไปเพื่อสะสม มีความหมายเป็นระดับอยู่ แล้วก็ความหมายมันก็ยังกำกวมอยู่ เพราะไม่รู้ว่าสะสมอะไร. คำอธิบายท่านอธิบายกันว่า สะสมกิเลส ถ้าอย่างนี้มันก็ฟังง่าย *สะสมสิ่งที่เป็นกิเลส คือความเคยชินแห่งกิเลส.* มีความโง่ แล้วก็ไปโลกเข้า มันก็ชินที่จะโลก, ไปโกรธเข้า มันก็ชินที่จะโกรธ, ไปโง่เข้ามันก็ชินที่จะโง่ อย่างนี้เรียกว่าสะสมกิเลส. ทีนี้มันขยายออกมาถึง *เป็นการสะสมสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส* ก็หมายความว่า สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมี ก็ไปมีมันมา ไปสะสมมันมา.

ทีนี้เมื่อพูดถึงระดับ มันก็มีอยู่หลายระดับ เช่นสิ่งที่ว่า

ฆราวาสเขาต้องสะสม มันก็ถูกสำหรับฆราวาส แต่ถ้าบรรพชิตไปสะสมอย่างนั้นเข้า มันก็ผิดสำหรับบรรพชิต อย่างนี้ก็มี. อย่างนี้ต้องรู้จักแยกให้มันออกไปจากกัน เมื่อเราเป็นบรรพชิตก็รู้ว่าอะไรควรสะสม หรือสะสมเท่าไร, อะไรไม่ควรสะสม; มันแล้วแต่สถานะของบุคคล แล้วแต่วรรณะของบุคคล ว่าเขามีหน้าที่การงานอะไร. แต่อย่างไรก็ตาม มันไปมีความสำคัญอยู่ที่ว่าการสะสมนั้นต้องไม่ส่งเสริมกิเลส อย่างว่าจะสะสมทรัพย์สมบัติ สำหรับฆราวาส ต้องไม่เป็นไปเพื่อสะสมกิเลสด้วย. การสะสมทรัพย์โดยถูกต้องนั้น มันก็ไม่ใช่อะไร แต่ถ้ามันช่วยในการส่งเสริมกิเลส เป็นการสะสมกิเลส มันก็ใช้ไม่ได้; ต้องรู้จักทำจิตใจให้มันปลอดภัยในเรื่องนี้.

เอาเป็นว่า การกระทำที่มันไม่เพิ่มโลภะ โทสะ โมหะ ถูกต้อง; ถ้ามันเพิ่มโลภะ โทสะ โมหะ มันก็ผิด. จะเป็นการกระทำที่ดี หรือจะเป็นความรู้สึกราคิณิก ก็ดี หรือแม้ที่สุดแต่สิ่งของวัตถุข้างนอก ก็ดี มันอยู่ในพวกที่ต้องพิจารณา ระวางควบคุม อย่าให้มันกลายเป็นการสะสมที่ส่งเสริมกิเลสก็แล้วกัน. กิเลสเป็นข้าศึกแล้วปฏิบัติข้อนี้เพื่อทำลายกิเลส.

อยากใหญ่

ที่นี้ข้อที่ ๔ ว่า *มหิฉนตาย* เพื่อความอยากใหญ่นี้ผิดแล้ว, *โน อปฺปิฉนตาย* มิใช่เพื่อความอยากน้อย; แต่ถ้าว่าเพื่อความอยากน้อย มันก็ถูกแล้ว.

นี้ปัญหาที่ว่า อย่างไร เรียกว่าอยากใหญ่, อย่างไรเรียกว่าอยากน้อย? คำว่าความอยากนี้ หมายถึงอยากออกไป อยากออกไป. *อยากใหญ่* ก็คืออยากเกินจำเป็นที่จะต้องอยาก วัตถุประสงค์โดยเมื่อมันอยากใหญ่ มันก็มีความทุกข์มาก, *อยากน้อย* คืออยากแต่เท่าที่ควรจะอยาก อย่างนี้ก็ไม่มี ความทุกข์. เช่น อยากจะมีเงินร้อยล้านพันล้านอย่างนี้ มันก็เป็นเรื่องโง่เขลา แล้วก็มีความทุกข์สำหรับคนนั้น. สำหรับคนธรรมดาสามัญ ที่อยากแต่เท่าที่มันควรจะอยาก มันก็ถูก; ยิ่งเป็นบรรพชิตด้วยแล้ว ยิ่งมีความหมายเฉพาะยิ่งขึ้นไปอีก ที่ว่าใหญ่มันก็จะขยายความกว้างออกไป น้อยมันก็จะขยายความกว้างออกไป คือมันอยากน้อยกว่าฆราวาส เามาเทียบกันแล้ว ของบรรพชิตมันก็น้อย. ฉะนั้นเรารู้ว่า อยากส่วนที่ไม่ต้องอยาก เรียกว่าอยากใหญ่ เกินฐานะเกินสภาวะอะไรต่างๆ.

ไม่สนโทษ

ที่นี้ถัดไปอันที่ ๕ *อสนฺตุฎฐิยา* เพื่อไม่สนโทษ นี่มันผิดแล้ว, ถ้า*อสนฺตุฎฐิยา* ก็ถูกแล้ว คือเพื่อสนโทษ. นี่มันวกเข้ามายังสิ่งที่มีอยู่แล้ว; ความอยากมันออกไปข้างหน้า เพื่อที่ยังไม่มี ต้องทำให้ถูก เรื่องที่เราจะอยากออกไปข้างหน้า ก็ต้องทำให้ถูก. แล้วที่มีอยู่แล้ว วกกลับมาที่มีอยู่แล้ว ก็ต้องประพฤดีให้ถูก คือควรจะยินดี ที่ได้มาแล้ว ที่ต้องการแล้วได้มาแล้ว ก็ควรจะปฏิบัติให้ถูก คือจะต้องยินดี. ถ้าได้มาเท่าไร ก็ไม่รู้จักยินดี นี่มันก็ต้องเป็นบ้าตาย คนนั้นต้องเป็นบ้าตาย เพราะมันไม่มีการพักผ่อนเลย.

ที่เราได้มา แล้วยินดี มันมีอาการที่เรียกว่าความอึด หรือความพอ หรือความหยุด แห่งจิตใจได้ ฉะนั้นจึงรู้สึกสบาย หรือเป็นความพักผ่อน. ถ้ายังได้มาเท่าไร ก็ยังไม่ยินดี ก็ยังรำคาญเท่านั้นแหละ ก็มีแต่ยิ่งรำคาญมากขึ้น ไม่รู้สึกอึดด้วย รำคาญและเป็นทุกข์ด้วย. ความสนโทษเขาหมายความว่าอย่างไร ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้หา ไม่ให้ทำ ไม่ให้ขยายตัวออกไป ให้เป็นความเจริญ แต่เขาจะสอนในแง่ที่ว่า เมื่อพร้อมกันนั้น ให้มันรู้จัก

ยินดี กับที่มันหาได้มาหรือมีอยู่.

แล้วยังมีความหมายซ่อนกันอยู่อีกอย่างหนึ่งว่า สิ่งที่มีมัน
จำเป็นแก่ชีวิตนั้น เราก็ต้องหามาและยินดี แล้วเพื่อจะทำ
สิ่งอื่นต่อไป. อย่างภิกษุ ถ้าไม่ยินดีด้วยจีวร บิณฑบาต เสนา-
สนะ เกสซ์ ตามที่มีอยู่เป็นอยู่นี้ มันก็ไม่ต้องทำอะไรกัน ก็มัวแต่
หา ๔ อย่างนี้ ไม่ต้องปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา. ฉะนั้นจึงว่า
พอใจยินดีในปัจจุบัน ๔ ตามที่มีอยู่ มันก็พอในส่วนนั้น สบายใน
ส่วนนั้น จิตใจสงบ ก็เลยสามารถที่จะบำเพ็ญพรหมจรรย์ ศีล สมาธิ
ปัญญา ต่อไปได้ น้อย่างนี้ก็มิ.

สำหรับฆราวาส ได้อะไรมาก็รู้จักยินดีบ้าง มันจะได้พอใจ
จะได้พักผ่อน จะได้อิม มีเวลาที่อิมบ้าง ไม่หิวอยู่ตลอดเวลา.
ถ้าหิวอยู่ตลอดเวลา ก็จะเป็นโรคทางจิตทางวิญญาณ เป็นบ้าไป
ก็ได้ ก็แปลว่าไม่มีความสุข เพราะไม่มีความอิมเสียเลย.
ฉะนั้นส่วนที่ได้มาก็ควรจะยินดี แล้วก็ทำต่อไปก็ได้ ได้มาก็
ยินดี, ถ้าได้มาแต่ในทางที่ถูกที่ควร ความยินดีนั้นก็ไม่เป็นไร.
แล้วยังจะละเอียดลงไปถึงว่า ความพอใจที่ได้มา แม้นิดหนึ่งๆ
มันช่วยให้เกิดความสุขสนาน ในการทำางานที่ยากที่ลำบาก

ที่จะต้องทำเหน็ดเหนื่อยมากมาย.

เรื่องนี้ผมอยากยกตัวอย่าง คนทำงานหนัก เช่นชาวนา เป็นต้น เขาต้องขุดดินก็ครั้ง ก็สิบครั้ง ร้อยครั้งพันครั้ง ในการทำนาครั้งหนึ่ง ถ้าเขาไม่รู้จักพอใจเสียเลย แล้วเขาก็ทำไปไม่ได้. ฉะนั้นเราควรจะพอใจว่า เมื่อขุดดินลงไปครั้งหนึ่ง ก็พอใจว่ามันเสร็จ หรือมันก้าวหน้าไปครั้งหนึ่ง แล้วขุดดินอีก ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง มันพอใจอยู่ในภายใน มันก็สบาย แล้วสนุกในการทำงาน. สันโดยมันมีประโยชน์อย่างนี้ ถ้าไม่มีสันโดยนี้ มันก็เดือดร้อนอยู่ในใจ เดียวก็ว่าไปเป็นขโมยดีกว่ามามัวทำนาอยู่.

ถึงเรื่องการทำงานอย่างอื่นก็เหมือนกันแหละ แม้แต่จะเล่าเรียนวิชาความรู้เป็นเวลา ๑๐ ปี ๑๕ ปี ถ้าไม่รู้จักสันโดยทุกๆ ขณะที่เรียนอะไรได้เพิ่มขึ้น แล้วมันก็ต้องเป็นโรคเส้นประสาทเป็นบ้า ยึดมันเกินกว่านั้น มันก็ไม่มีความสุขเลย, สอบไล่ตกนิดเดียว มันก็อยากฆ่าตัวตายแล้ว มันไม่พอใจเท่าที่เรียนได้แล้ว. แม้แต่สอบไล่ตก มันก็ยังมีส่วนที่เราเรียนรู้อยู่มากเหมือนกัน ทำไม่ไม่พอใจและยินดี, แล้วเมื่อเราได้พยายามสุดความสามารถแล้ว มันสอบไล่ตก ก็ควรจะยินดี เพราะมันถูกต้องแล้ว

ก็เลยไม่มีความทุกข์ไม่เดือดร้อนไม่เกิดความเสียหายในทางจิตใจ.

นี่จำไว้เป็นของคู่กันว่า ความอยากต่อไปข้างหน้า กับ ความสันโดษที่มีอยู่แล้วแต่หลัง ต้องใช้ให้ถูกทั้ง ๒ ทาง จะตัดปัญหา นับตั้งแต่ว่าจะไม่เป็นโรคเส้นประสาท จะอยู่ด้วยความอึด ความพอใจ ความหยุด ความเย็น ความพักผ่อน. ถ้าขยายออกไปถึงเรื่องของโลกทั้งโลกแล้วก็นั่นแหละ รู้เถอะว่า มูลเหตุของการที่โลกนี้มีวิฤตการณ์ เพราะว่าคนมันไม่รู้จักอิมจักพอ จึงรบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด.

คลุกคลีด้วยหมู

ที่นี้ข้อที่ ๖ สงฺคณิกาย เพื่อคลุกคลีด้วยหมู สงฺคณิกายะ คลุกคลีด้วยหมู นี้มันก็ผิดแล้ว, ถ้า ปวิเวกาย เพื่อสงัดจากหมู นี้ก็ถูกแล้ว. สงฺคณิกายะ คลุกคลีด้วยหมู คนธรรมดาเข้าใจยากว่า ทำไมจึงห้าม, ยิ่งเด็ก ๆ สมัยนี้แล้วด้วย ยิ่งเข้าใจยาก ว่าทำไมท่านจึงสอนไม่ให้คลุกคลีกันเป็นหมู เพราะมันชินกันแต่การคลุกคลีกันเป็นหมู หรือว่าอุดมคติของการศึกษาอบรมสมัยนี้ มันต้องการให้คลุกคลีกันเป็นหมู จึงมีการคลุกคลีกันเป็นหมูมากขึ้น. มาบวชเป็นพระเป็นเณร แล้วก็ยังคลุกคลีกันเป็นหมู จับกลุ่มกัน

คุย หรือทำอะไรก็ตามใจ ไปเล่นหัวสรวลเสเฮฮา อย่างนี้ก็ขาดทุนแล้ว.

ถ้าบวชแล้วมาอยู่สวนโมกข์ นี่มันเพื่อฝึกการใช้ธรรม-
ศาสตร์ว่า ต้องบังคับจิตใจ ให้ไม่รักการ
คลุกคลีกันเป็นหมู่ เหมือนที่อยู่บ้าน หรือที่มหาวิทยาลัยก็ตาม
ใจ, ต้องมาหัดเสียใหม่ ที่จะแยกตนออกมา อยู่ด้วยความสงบ
สงัดให้มาก เพื่อจิตใจจะได้คิดอะไรได้ดี ลึกซึ้ง, หรือลึกออกไป
ก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ คือจะชอบระคนกันเป็นหมู่ หัวเราะ
สรวลเสเฮฮาน้อยลง.

ที่ผูกพันกันเป็นหมู่ เพื่อทำอะไรให้มันสรวลเสเฮฮานั้น
เป็นเรื่องผิด ตามหลักพุทธศาสนาถือว่าผิด; ต้องปลีกตัวออกมา
เป็นอิสระแก่ตัวเอง บังคับตัวเอง ให้มีความคิดนึกอันลึกซึ้ง
หรือมีจิตใจที่สงบ. คลุกคลีกันเป็นหมู่นั้น มันไม่ใช่เพื่อความ
จำเป็น หรือว่าจำเป็นมันทำอะไรหาความเพลิดเพลินสรวลเสเฮฮา;
ถ้าจำเป็นบางเวลาเราจะต้องรวมกันเป็นหมู่ ทำนั่นทำนี่พร้อมกัน
เป็นหมู่ นั้นไม่ได้ห้าม ไม่ใช่คำว่าสังคณิกายะ, ถ้าสังคณิกายะ
มันไปเป็นหมู่ในเรื่องที่ไม่จำเป็น. อย่างพระภิกษุ บางทีก็ต้อง

มารวมกันทำปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรมกันทั้งวัด ไม่เรียกว่า
 คลุกคลีในที่นี้; ถ้าคลุกคลีมันต้องคลุกคลีด้วยกิเลส ก็เดลิเดเลย
 ไปถึงคลุกคลีกันระหว่างเพศ นี้ก็ยิ่งเป็นความผิดมากขึ้น. เดี่ยว
 น้ำมันเป็นหนักขึ้น เขาเกิดนิยมกันขึ้นมา ให้คลุกคลีกันได้ แม้
 ระหว่างเพศ ซึ่งสมัยโบราณปุ่ย่าตายายเขาห้าม เขาไม่มี
 ขนบธรรมเนียมอย่างนี้. ไปสังเกตดูเถอะ มันให้โทษอย่างไร.

แล้วก็ไปจัดตัวเองเสียใหม่ ให้มีเวลาที่สงัดจากหมู่ตาม
 สมควร, หรือว่าถ้าจะมาอยู่กันเป็นหมู่ ก็อยู่กันอย่างสงบบ้าง
 อย่าคลุกคลี อย่าสรวลเสเฮฮา ก็ยังดี, มานั่งสมาธิพร้อม ๆ กัน
 หลายคนก็ได้ หรือจะมาคิดนึกศึกษาแต่ในทางที่ถูกที่ควร ไม่ใช่
 เรื่องคลุกคลี นี้ก็ได้. ถ้ายังไม่ทราบข้อนี้ ก็ต้องทราบเสียเถอะ
 จึงจะรู้จักหัวใจของพุทธศาสนา ที่ถือเป็นหลักว่า ถ้าจิตยังชอบ
 คลุกคลีกันเป็นหมู่แล้ว มันยังเป็นจิตที่ต่ำอยู่.

เกียจคร้าน

ข้อที่ ๗ โภสชชชชชช เพื่อเกียจคร้าน น้ำมันผิดแล้ว, วิริยา-
 รมภาย เพื่อปรารภความเพียร นี้ถูกแล้ว. ความเกียจคร้านมัน
 ก็เป็นปัญหาอันหนึ่ง เพราะมันสนุกกว่าสบายกว่า ที่จะไป

พากเพียรเหงื่อไหลไคลย้อย, ยิ่งถ้ามีความเข้าใจผิด หรือมีกิเลสเข้ามาช่วยด้วยแล้ว ก็ยิ่งพอใจความเกียจคร้าน จนถึงกับว่าเกิดนิสัยไม่อยากจะเลื่อนไหวเอาเสียทีเดียว.

ธรรมะที่ต้องปฏิบัติในพุทธศาสนามีมากต้องการความพากเพียรมาก เป็นชั้นๆ เป็นลำดับไป นี่ก็เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้สำหรับคนที่เกียจคร้าน. มีบทพระพุทธานุญาตเตือนอยู่ในเรื่องนี้มาก มากเหลือเกิน, อยู่ด้วยความเกียจคร้าน ด้วยความเพียรอันเลว คือไม่มีความเพียร ก็ไม่ประสบผลสำเร็จในพรหมจรรย์ จึงมีการฝึกให้ทำความเพียร ถึงขนาดให้มันเกินเข้าไป เช่น ไม่นอนก็มี. ในบางครั้งบางคราวเพื่อการฝึก ก็มีถึงขนาดนั้น ให้เป็นคนเข้มแข็งในการที่จะประกอบความเพียรได้ ถึงขนาดว่าบางทีไม่ต้องนอนก็ได้.

สำหรับฆราวาสนั้นก็รู้กันอยู่แล้ว ผู้ที่ขยัน มันก็เรียนได้ดี ประกอบอาชีพได้ดี อะไรได้ดี; ผู้ที่เกียจคร้าน ก็ต้องยากจน ต้องขาดแคลนทุกอย่างที่มันจะต้องขาดแคลน. ขอให้ถือว่า นี่ก็เป็นหลักธรรมสำคัญ ที่เอามากกล่าวไว้ด้วย.

เลี้ยงยาก

ที่นี้ข้อสุดท้าย ข้อที่ ๘ *ทุพฺภรตาย* เลี้ยงยาก นี้ผิดแล้ว, แล้วก็*สุภรตาย* เลี้ยงง่าย นี่คือถูก โดยเฉพาะสำหรับภิกษุหรือบรรพชิตนี้ ยิ่งจำเป็นมากข้อนี้ อย่าเลี้ยงยาก ให้เลี้ยงง่าย; แต่แม้พวกฆราวาสก็เหมือนกันแหละ ยังต้องถือหลักเกณฑ์อันนี้ ต้องเลี้ยงง่ายไม่ใช่เลี้ยงยาก, ไม่ต้องจู้จี้พิถีพิถันในเรื่องกินเรื่องอยู่ ให้มันเป็นคนเป็นอยู่ยาก.

มันจะมีผลหลายอย่าง เช่นมันไม่เปลือง หรือว่ามันจะเหลือ เหลือใช้เหลือกิน ไปไว้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้มากขึ้น, มันจะมีเวลาที่ประกอบกรงานมากขึ้น นี่เป็นผลทางวัตถุ; แต่ผลทางจิตใจ ก็คือว่า จะมีกิเลสน้อยลง ถ้าเราเป็นคนเลี้ยงง่าย เราจะมีกิเลสน้อยลง. ไปสังเกตดูให้ดี ถึงแม้เป็นฆราวาส ถ้าเป็นคนเลี้ยงง่าย แล้วกิเลสมันจะน้อยลง แล้วอื่นๆมันจะพลอยดีตามไปอีกหลายๆ อย่างที่เดียว.

ขอฝากไว้ให้พวกคุณทั้งหลายนี้ไปคำนวณดูด้วย เดียวนี้เรายังไม่ได้ประกอบกรงานมีรายได้ เราก็ตั้งข้อสังเกตคนอื่นเขาก่อนก็ได้ ว่าเงินที่เขาใช้จ่ายไปเพื่อกินเพื่ออยู่นะ มันมากเท่าไร.

หรือว่าเราเอง เมื่อถึงสมัยที่มันจะมีเงินใช้เลี้ยงตัวเองนี้ เราจะ
 ต้องคอยกำหนดจำนวนให้ดี ที่มันใช้ไปเพื่อการกินการอยู่ การ
 เลี้ยงตัวเอง มันมากเท่าไร, แล้วมันจะลดลงไปได้สักเท่าไร. จะ
 พบความจริงข้อนี้ ว่ากิเลสมันจะจุกหรือชวน ให้กินให้ใช้นี้ เกิน
 กว่าจำเป็น, แล้วพอใจในการที่จะเลี้ยงยาก เป็นคนเลี้ยงยาก
 ต้องกินดีอยู่ดี ไม่ใช่กินอยู่แต่พอดี.

บททวนกันอีกทีว่า ๘ ประการ นี้ผิด ที่ตรงกันข้ามอยู่ ๘
 ประการ ก็ถูก: เพื่อกำหนดข้อยอมใจก็ผิด เพื่อกลายกำหนดก็
 ถูก, ประกอบทุกข์ก็ผิด ปราศจากทุกข์ก็ถูก, สะสม
 กิเลสก็ผิด ไม่สะสมกิเลส ทำลายกิเลสก็ถูก, อยากใหญ่ก็
 ผิด อยาคน้อยก็ถูก, ไม่สันโดษก็ผิด สันโดษก็ถูก, คลุกคลีก็ผิด
 สงัดจากหมู่ก็ถูก, เกียจคร้านก็ผิด ขยันก็ถูก, เลี้ยงยาก
 ก็ผิด เลี้ยงง่ายก็ถูก. ฟังดูแล้วจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ
 สำหรับคนที่ไม่ได้เคยคิดนึกศึกษา; แต่ถ้ามาตั้งหน้าพิจารณากัน
 ให้ดี ๆ จะเห็นว่า นี่คือเรื่องที่สำคัญ ที่แสดงถึงหลักที่เป็นหัวใจ
 ของการปฏิบัติผิดหรือถูก.

โลกมีแต่วิกฤตการณ์

เพราะไม่รู้จักใช้หัวใจธรรมศาสตร์

นี่โลกปัจจุบันมีแต่ทำผิดทั้งนั้น ผมพูดที่ไรก็มักจะมีคนหาว่ามั่วแต่คำคนทั้งโลกอยู่นั้นแหละ. ให้คุณไปดูเอาเองบ้างอย่าให้ผมต้องพูดข้างเดียว ว่าคนในโลกเวลานี้ มันมีแต่กำหนดข้อมใจ, ไปทำสิ่งที่เป็นทุกข์โดยไม่จำเป็น, มันเพิ่มกิเลสสะสมกิเลส ดูให้กว้างไปทั้งโลก แล้วมันอยากใหญ่ไม่มีที่สิ้นสุดกันทุกคน ไม่เคยสันโดยเลย.

คลุกคลีกันเป็นหมู่ เรื่องกามารมณ์นี้ก็เหลือประมาณแล้ว; แล้วคลุกคลีกันเป็นหมู่ เพื่อจะรวมหัวกันไปทำลายผู้อื่น, เป็นพันธมิตรกันเพื่อทำลายผู้อื่น นี่ก็เต็มไปทั้งโลกแล้ว.

แล้วคนทั้งโลกสมัยนี้ กำลังชอบความเกียจคร้าน อย่านั่งทำอะไรแล้วก็ดี เพราะฉะนั้นจึงเอาเปรียบกันมากขึ้น ต้องการจะทำบนหลังคนอื่นมากขึ้น.

แล้วคนสมัยนี้ก็ต้องถือว่าเลี้ยงยาก เพราะต้องกินดีอยู่ดีที่ไม่มีขอบเขต. ผมพูดว่าเรื่องโภชนาการ เรื่องเกษตรศาสตร์นั้นน่าจะหวังให้ดีเถอะ มันจะเป็นเรื่องบ้าที่สุด เป็นคนเลี้ยงยาก ไม่

ได้เลี้ยงง่าย แต่ว่ากำลังนิยมกันทั่วโลก. มีแฟชั่นเรื่องอาหาร, เรื่องการแต่งตัว, เรื่องการเป็นอยู่, เรื่องเครื่องใช้ไม้สอย ล้วนแต่ มันเกินทั้งนั้น นี่เลี้ยงยาก.

ฉะนั้นโลกจึงมีแต่ความระส่ำระสายเป็นวิกฤตการณ์ มันมีมูลมาจากสิ่งเหล่านี้; มันต้องเอาธรรมะที่ถูกต้อง ๘ ประการ ที่ตรงกันข้ามนั้น มาเป็นธรรมศาสตร์ ฟาดฟันสิ่งที่เป็น เสนียดจัญไรของโลกเหล่านั้น ให้มันหมดไป.

เดี๋ยวนี้ก็อยากจะแนะนำให้ดู ว่าเสรีประชาธิปไตยนี้ ไม่ได้ปลอดภัยเลย ไม่ได้สนับสนุนการแก้ไขสิ่งเหล่านี้เลย ต่างคนต่าง เสรีที่จะตามใจกิเลส; มันต้องมีระเบียบที่ดีกว่านี้ ถ้าเสรีก็จะ ต้องเสรีไปในทางที่ไม่ตามใจกิเลส. คนที่หลงไหลในสิ่งเหล่านี้ก็เกลียดศาสนา คัดค้านศาสนา เกลียดศาสนา, หาแง่ที่จะ คำนิศาสนา ว่าทำให้หยุด ทำให้ไม่ก้าวหน้า ทำให้เสียเปรียบผู้อื่น. นี่มันเป็นอวิชา เป็นความโง่ของคนนั่นเอง ที่ไม่รู้จักศาสนา แล้วก็คำนิศาสนา.

การศึกษาเล่าเรียนที่จัดขึ้นในสมัยปัจจุบันนี้ มันส่งเสริม ฝ่ายกิเลส ไม่ได้ส่งเสริมฝ่ายที่จะต่อต้านกิเลส ทำให้รู้จัก

ปรารถนาใหญ่ มักใหญ่ใฝ่สูง เพื่อฝันวิมานในอากาศเก่งมากกว่า การศึกษาในยุคที่แล้วมา; ผมสังเกตเห็นด้วยตนเอง. เมื่อผม เป็นเด็ก ๆ การศึกษาเล่าเรียนเขาไม่ได้มีอะไร ที่ทำให้หวังวิมาน ในอากาศอะไรมากเหมือนเดี๋ยวนี้. นี่หมายความว่า หวังจนไป ไม่มีที่สิ้นสุด ก็เลยไกลความสงบ, ไกลความบริสุทธิ์, ไกล ความที่ถูกต้องหรือยุติธรรม เพราะมันถูกกิเลสครอบงำ มันก็ตั้ง ไป ดิ่งไป ดิ่งไป เป็นนิสัยไปเลย. ไปสังเกตดูที่ผลที่มันเกิดขึ้น มีการร้องไห้มากขึ้น มีการฆ่าตัวตายมากขึ้น นี้เกี่ยวกับ ตัวเอง, แล้วเกี่ยวกับผู้อื่น ก็มีการล้างชีวิตกันง่าย ๆ เหมือนกะว่า มันไม่มีค่าอะไร.

ทั้ง ๘ อย่างนี้เรียกว่า หัวใจธรรมศาสตร์ อย่างชนิดที่ เป็นพุทธศาสนา. คุณไปเก็บความที่เป็นหัวข้อขึ้นไว้ให้ดีๆ ว่านี่ หัวใจของธรรมศาสตร์ในพุทธศาสนาที่จะตัดความผิดให้ออก ไปเสีย ให้เหลือแต่ความถูกต้อง ซึ่งเราก็ได้กล่าวกันมาแล้วใน การบรรยายครั้งที่แล้วมา ว่าการปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรมนั้น มันประกอบอยู่ด้วยความถูกต้อง, เดียวนี้ก็ได้อธิบายในส่วนที่เป็น ความถูกต้อง เทียบคู่กับความผิดพลาด ให้เห็นชัดอยู่แล้ว ก็

เลือกเอาแต่ฝ่ายที่เป็นความถูกต้อง. เมื่อปฏิบัติอยู่อย่างนี้ก็เรียกว่า *ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม* แล้วการปฏิบัตินั้นก็เกิดเป็นศาสตรา ที่จะทำลายปัญหา หรือวิกฤตการณ์ หรือความทุกข์ยาก ทั้งส่วนบุคคล และส่วนสังคมให้หมดไป.

เดี๋ยวนี้สังคมก็กำลังทำผิด เขานิยมตามๆ กันไปในทางที่มันผิด; ส่วนบุคคลมันก็ต้องผิดแหละ เพราะว่าสังคมมันก็ประกอบขึ้นมาจากบุคคล ฉะนั้นแก้ไขที่บุคคลให้ถูก สังคมมันก็ถูก. เดี่ยวนี้เราไม่เป็นอิสระแก่ตัว มันเป็นทาสของสังคมโดยน้ำใจ ว่าสังคมเขาเอากันอย่างไร เราก็ต้องเอาอย่างนั้น. นี่ก็เลยผูกติดหากันไปหมด ไปเป็นสังคมที่กำลังเหมือนกับหลับตาหรือตาบอด เดินไปหาความทุกข์ เห็นกงจักรเป็นดอกบัว, ส่งเสริมกิเลส ส่งเสริมความทุกข์เข้าไว้เรื่อย, อยากใหญ่ปรารถนาใหญ่, ระคนกันเป็นหมู่ในทางที่จะประกอบความทุกข์, เกียจคร้านที่จะทำลายกิเลส, เลี้ยงยากยิ่งขึ้นทุกที เห็นได้จากอาหารการกินที่เขากินกันอยู่เวลานี้ แสดงว่ามันต้องแพง มันต้องหายาก หามาลำบาก ไม่เหมือนสมัยโน้น. นี่ขอให้รู้จักว่า ฝ่ายหนึ่งมันผิด ฝ่ายหนึ่งมันถูก แล้วเราก็กำลังหลงในความผิดโดยไม่รู้สีกตัว

เหมือนกับหลับตาเดินลงเหวอย่างนั้น ก็ต้องมีฝ่ายถูกมาช่วย
แก้ไขเสีย.

นี้ธรรมะ ๘ ประการนี้ หรือ ๘ คู่นี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัส
ไว้เอง แต่ในฐานะที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ว่าถ้าเป็นไป
ใน ๘ อย่างฝ่ายผิด เช่นกำหนดข้อมใจ เป็นต้น แล้วก็รีบถอย
หลังเสียเถอะ ว่านั่นมันผิดแล้ว มันไม่ใช่ธรรมวินัยในพระศาสนา
นี้; ถ้ามันเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็ยินดีเถอะว่านั่นมันถูกแล้ว
เป็นธรรมเป็นวินัยในพระศาสนา นี้ แล้วก็ดำเนินต่อไป.

หลักอันนี้ใช้ได้ทุกการงาน ทุกระดับ ทุกวัย นับตั้งแต่
เด็กเล็ก ๆ ไปจนถึงผู้ใหญ่ถึงผู้แก่ผู้เฒ่า จึงได้เรียกว่าเป็นหัวใจ
ของพระธรรมวินัย. เราเอามาใช้เป็นศาสตร์ ในฐานะที่เป็น
หัวใจของศาสตร์ จะเป็นตัวศาสตร์ หรือจะเป็นวิธีการใช้
ศาสตร์อะไรก็ตาม นี่เป็นหัวใจ ให้มันถูกตามหลักนี้. เราก็ได้ชื่อ
ว่า เป็นผู้ที่มีธรรมศาสตร์ คือมีการใช้ธรรมศาสตร์อยู่จริง ๆ.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลา ยุติไว้แต่เพียง
เท่านี้ก่อน.

จงรู้จักตัวเอง

จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย
 มีดีร้าย อยู่เท่าไร เร่งไขขวาน
 ข้างฝ่ายดี มีไว้ ในดวงมาน
 ข้างฝ่ายชั่ว รีบประหาม ให้หมดไป
 จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย
 ว่าในกาย มีกิเลส เป็นเหตุใหญ่
 จึงสละระแน แต่จะทำ บาปกรรมไกล
 ต้องควบคุม มันไว้ ให้รักบุญ
 จงรู้จัก ตัวเอง คำนี้หมาย
 สังขารไร้ คนตัว มัวแต่หม่น
 ไปตามเหตุ ปัจจัย ที่ใส—รุน
 พันบาปบุญ ชั่วดี มีนิพพานฯ

รายชื่อหนังสือ ชุดหมุนล้อ

อันดับ	เรื่อง	พ.พ. ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พ.พ. ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พ.พ. ครั้งที่
๑	พระพุทธคุณค่ากลอน	๔	๓๕	อคัมภยคาถา	๒	๖๒	ศุภยอดของความถูกต้องคือ นิพพาน	๑
๒	การศึกษาคืออะไร?	๑	๓๖	อคัมภยคาปะบุคคิ	๒	๖๓	พระคุณของแม่	๑
๓	การทำงานคืออะไร?	๑	๓๗	อคัมภยคาใช้ทำอะไรได้บ้าง	๒	๖๔	ประมวลรูปแบบแห่งสากล	๑
๔	ทรัพย์สินบุคคลคืออะไร?	๑	๓๘	เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต	๑	๖๕	พหุจรย	๑
๕	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตคืออะไร?	๑	๓๙	คู่มืออาณานิคมสติภาวนา	๑	๖๕	การตกอยู่ใต้อานาจของระบบประสาท	๑
๖	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๒	๔๐	การใช้อาณานิคมสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน	๒	๖๖	คับไม่เหลือ	๑
๗	ปาวณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑	๔๑	บทช่วยจำสำหรับเรื่องอคัมภยคา	๑	๖๗	มนุษย์กับสงครามกับพระธรรมหรือพระเจ้า	๑
๘	ชาติในปฏิภวจนูปบาท	๑	๔๒	อคัมภยคา กับ สติภาวนา	๑	๖๘	ปาณุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน	๑
๙	ทวยชอกที่ ๑ ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน	๒	๔๓	พระรัตนตรัยที่ทำงานหลายอย่างไม่รู้จัก	๒	๖๙	พันธุจริโก	๑
๑๐	การบวชคืออะไร?	๑	๔๔	การพัฒนาศรีคติโดยพระไตรลักษณ์จัดเป็นอคัมภย	๑	๗๐	ชีวิตคือการลงทุนเพื่อผลอันสูงส่ง	๑
๑๑	ศาสนาคืออะไร?	๑	๔๕	ปาฏิหาริย์แห่งอคัมภยคา	๑	๗๑	ธรรมศาสตร์ในขั้นที่จะสามารถช่วยโลกได้	๑
๑๒	ตัวคนคืออะไร?	๑	๔๖	สหธรรมของอคัมภยคาและอคัมภยคาแก้ปัญหาของมนุษย์ยุคปรกฏ	๑	๗๒	ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข	๑
๑๓	อาณานิคมสติภาวนา	๑	๔๗	พระพุทธเจ้าที่ทำงานยังไม่รู้จักและอุคคคคของความเป็นแพทย์	๑	๗๓	ธรรมศาสตร์ในการฝึกฝนมาอันคัมภร	๑
๑๔	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน	๑	๔๘	การเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริง และพระพุทธเจ้ามีอยู่ในทุกหนทุกแห่ง	๑	๗๔	พุทธศาสตร์ไม่ได้สอนให้หยุดหรือคิดเพียงแค่ว่าความคิด และศุภยอดคัมภยจะไปถึงได้คือความเป็นพระอรหันต์	๑
๑๕	คุณพระไม่ตาย	๑	๔๙	ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด	๑	๗๕	นิมิตที่ทูลช่วยโลกได้อย่างไร	๑
๑๖	คุณพระไม่ตายและเกิดมาทำไม?	๑	๕๐	หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลกให้รอดอยู่ได้	๑	๗๖	การทำลายฐานทัพของกิเลส	๑
๑๗	ความรักดี	๑	๕๑	เด็กอายุแล้วมาอยู่กับอคัมภยคา	๒	๗๗	พระพุทธเจ้าพระองค์จริง คือ พระธรรม - เห็นปฏิภวจนูปบาท	๑
๑๘	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า"	๑	๕๒	ความไม่เห็นแก่ตัวและความสุขสมระดับ	๑	๗๘	คือ เห็นพระพุทธเจ้า	๑
๑๙	ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก	๑	๕๓	อารัมภกถาของการเลิกอายุ	๑	๗๙	มาร	๑
๒๐	การก้าวรู้ความแบบโบราณ	๑	๕๔	พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา	๑	๘๐	ธรรมศาสตร์ในการปิดขอบ	๑
๒๑	ประมวลปรมาศธรรมที่คนธรรมดาควรทราบ	๑	๕๕	ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต	๑	๘๑	ธรรมศาสตร์ในการปิดสวรรค์	๑
๒๒	โลกอื่น	๑	๕๖	อริยสังและอคัมภยคาถา	๑	๘๒	ศิลปะแห่งการใช้เหตุผลจากหัวใจพระธรรม	๑
๒๓	ความเกิดแห่งทุกข์ และความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑	๕๗	และอคัมภยคาถาธรรมจักร	๑	๘๓	อริยสัง	๑
๒๔	นิรันดร	๒	๕๘	อคัมภยคาเท่าที่ควรจะรู้จัก	๑	๘๔	ความทุกข์	๑
๒๕	วันครู	๑	๕๙	อคัมภยคาเท่าที่ควรจะรู้จักกับวิบาก และอคัมภยคาช่วยได้ในทุกกรณี	๑	๘๕	ธรรมศาสตร์ตาม เมื่อมีการปฏิบัติ	๑
๒๖	แผ่นดินทองคือสร้างด้วยแผ่นดินธรรม	๑	๖๐	เรื่องที่ต้องรู้ หรือควรรู้	๑	๘๖	การปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม	๑
๒๗	เมื่อพอใจในหน้าที่ ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์ อยู่ในที่นั้นเอง เมื่อไม่รู้จักตัวเองก็ไม่รู้ว่าตนควรจะมีหน้าที่อะไร	๑	๖๑	อภิปัจจยคาในฐานะหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา	๑	๘๗	การบรรเทาฝึกการใช้ธรรมศาสตร์	๑
๒๘	ความเป็นพระอรหันต์	๑	๖๒	อคัมภยคา	๑	๘๘	สมเด็จพระบรมบิดรพระราชสมภพผู้เป็นเอกอัครราชูปถัมภกแห่งประเทศไทย	๑
๒๙	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑	๖๓	การสืบอายุพระพุทธศาสนา	๑	๘๙	หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา	๑
๓๐	คุณของชีวิต กับ เสน่ห์ของคุณ	๑						
๓๑	กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก	๑						
๓๒	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั่นคือ ความทุกข์	๑						
๓๓	การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์	๑						
๓๔	ชีวิต คือชีวิตทั้งห้ามใช้ตัวตน	๑						

หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา

- คนรู้จักแต่ตัวเองที่เป็นกิเลส ไม่รู้จักตัวเองที่เป็นธรรมะ จึงทำตัวเองให้เป็นทุกข์.
- จะต้องรู้จักใช้พระพุทธภาษิตที่ว่า จงโทษตนด้วยตน แล้วพิจารณาตนด้วยตน.
- คือตนซึ่งไม่ประมาท สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ โทษตนวินิจจยตน ซึ่งประมาทปราศจากสติสัมปชัญญะ ด้วยหลักพระพุทธศาสนา.
- หัวใจธรรมศาสตร์ในพระพุทธศาสนา คือหลักที่จะตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูก เรียกว่าหลักตัดสินธรรมวินัย มีอยู่ ๘ ข้อ ผิด - ถูก เป็น ๘ คู่.
- เพื่อกำหนดข้อมใจ : ข้อมจิตให้ฝังแน่น ด้วยความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน, เพื่อคลายกำหนด : ทำทุกอย่างด้วยจิตที่ไม่ยึดมั่น.
- ประกอบทุกข์ : ทำสิ่งที่ให้เกิดทุกข์ เพราะขาดสติสัมปชัญญะ มีอวิชา ไม่รู้ว่าเป็นความทุกข์, ปราศจากทุกข์ : สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ.
- สะสมกิเลส : คือความเคยชินแห่งกิเลส โลก โกรธ หลง สะสมสิ่งที่ไม่จำเป็น, ไม่สะสมกิเลส.
- อยากใหญ่ : อยากเกินจำเป็นที่จะต้องอยาก, อยาคน้อย : อยากแต่เท่าที่ควร.
- ไม่สันโดษ : ได้มาเท่าไรก็ไม่ยินดี ไม่อึดไม่พอ, สันโดษ : ยินดีกับสิ่งที่หามาได้ หรือมีอยู่ อยู่ด้วยความอึด.
- คลุกคลี : คลุกคลีกันเป็นหมู่ด้วยกิเลส เพื่อทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ แต่ถ้ารวมกันเป็นหมู่ เพื่อทำสิ่งที่ประโยชน์ ก็เป็นสิ่งที่ควรทำ, สงดจากหมู่.
- เกียจคร้าน : ทำให้ไม่ประสพผลสำเร็จทั้งในทางโลกและทางธรรม, ขยัน.
- เลี้ยงยาก : ต้องกินดีอยู่ดี ทำให้กินใช้เกินจำเป็น ลิ่นเปลือง, เลี้ยงง่าย : กินอยู่แต่พอดี จะมีกิเลสน้อยลง.
- โลกมีแต่วิกฤตการณ์ เพราะคนในโลกทำแต่สิ่งที่ผิด ต้องเอาธรรมที่ถูกต้อง ๘ ประการ มาเป็นธรรมศาสตร์ ฟาดฟันสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรให้หมดไป.